

Castell de la Granadella (Xàbia)

Joaquim Bolufer Marqués

Publicación digital

Actuaciones arqueológicas en la provincia de Alicante. 2005

Editor

Fernando E. Tendero Fernández

Sección de Arqueología del Ilustre Colegio Oficial de Doctores y Licenciados
en Filosofía y Letras y en Ciencias de Alicante

Año de la edición: 2007

Depósito legal: A-981-2006

Nom de la intervenció:	Castell de la Granadella
Municipi:	Xàbia / Jávea
Comarca:	La Marina Alta
Director:	Joaquim Bolufer Marqués
Equip tècnic:	—
Autor del article:	Joaquim Bolufer Marqués
Promotor:	Museu Arqueològic i Etnogràfic Municipal Soler Blasco de Xàbia
Autorització:	2004/0232-A
Data de l'actuació:	20/12/2004 – 30/05/2005
Coordenades localització:	31SBC566903
Període cultural:	Època moderna
Material dipositat:	Museu Arqueològic i Etnogràfic Municipal Soler Blasco
Tipus d'intervenció:	Seguiment dels treballs de desenrunament (excavació de salvament)

DESENVOLUPAMENT DE LA INTERVENCIÓ

El castell de la Granadella (BIC R-I-51-0009197, inscrit amb data de 22 de març de 1996), es un fortí del sistema defensiu de les costes del Regne de València. Les restes d'aquesta estructura es situen al sud-est del terme de Xàbia, a l'extrem llevantí del morro del Castell, punta rocosa que tanca pel sud la cala de la Granadella. Es troba a uns 40 m aproximadament sobre el nivell del mar, dins un paisatge d'alts penya-segats calcaris que caracteritzen aquest sector litoral de la Marina Alta.

El castell de la Granadella es l'única estructura defensiva, conservada al litoral de Xàbia, de propietat pública. La seua localització, en un paratge d'alt valor paisatgístic i mediambiental, així com altres qüestions vinculades a la investigació històrica i a la recuperació i consolidació de les restes conservades, foren la causa de l'inici de les campanyes d'excavacions i recuperació de l'edifici, que han estat promogudes pel Museu Municipal de Xàbia i sustentades, econòmicament per l'Ajuntament de Xàbia, amb el recolzament de la Diputació d'Alacant.

La intervenció arqueològica de 2004-2005 ha consistit en el seguiment dels treballs de desenrunament dels enderrocs situats a l'oest i nord-oest del castell, materials procedents, bàsicament, de la destrucció i caiguda del mur rectilini del castell que tancava l'edifici per la banda de ponent. Aquests treballs han permés aclarir la planta del castell i les seues característiques constructives i a l'hora recuperar i documentar un interessant conjunt de restes ceràmics i d'altra mena, procedents d'un abocador localitzat baix dels enderrocs, fora de l'edifici, al sector sud-oest, en un espai delimitat per la roca natural i el mur rectilini del castell. Aquest conjunt de materials arqueològics, està format per abundants fragments de ceràmica comuna, envernissada o sense –cànters, cadufs, olles, cassoles, tapadores, etc.– i un interessant grup de ceràmiques fines envernissades decorades en blau, morat i unes poques en reflex metàl·lic, totes però eixides dels tallers de Manises i amb una cronologia de mitjans del segle XVIII. Entre el material metàl·lic recuperat, destaca un conjunt de dotze bales esfèriques de ferro (sis de 80 mm de diàmetre i altres sis de 100 mm de diàmetre) recuperades baix dels enderrocs del castell, a la banda de fora. També una moneda de Carles III, una medalleta de sant Francesc de Borja i sant Ignasi de Loiola i tres pipes de fang trencades procedents de l'abocador.

Aquests treballs han permés documentar el sistema constructiu del robustíssim mur rectilini de ponent, d'uns 325 cm de gruix fet de maçoneria de blocs irregulars de pedra viva travats amb morter de calç i folrat exteriorment amb tosques rectangulars disposades a filades horitzontals amb algunes perpendiculars que fan de traves. La base del mur s'assenta però sobre un sòcol fet de carreus de pedra viva procedents d'aquest mateix indret, que àdhuc a l'extrem nord, és la pròpia roca natural retallada. Aquest mur, conserva només uns 3 m d'alçada màxima, tot i que l'alçada original ultrapassaria els 7 m. Els blocs de tosca utilitzats als paraments de l'edifici presenten unes dimensions mitjanes de 55 x 32 x 25 cm, i en alguns casos conserven les marques del tosquer, tot i que fins ara només hem vist dos signes: o i +.

Les referències documentals sobre el castell de la Granadella no són molt abundants, no obstant, presentem ara una sintètica notícia sobre els documents més rellevants.

El més antic testimoni de l'activitat humana en el lloc on avui s'assenta el castell de la Granadella –ja fora amb una finalitat defensiva, o no– correspon a un fragment de ceràmica que va ser trobat dins l'aljub del castell. La peça,

conservada al museu municipal de Xàbia, és el peu d'una safa envernissada i decorada en verd i manganès de Paterna. El seu estil decoratiu, enquadrible dins l'anomenat "Paterna esquemàtic", representa un motiu heràldic esquematitzat que situa la peça, cronològicament, cap a mitjans del segle XIV.

Posteriorment, cap al segle XV, tenim dues notícies sobre l'existència en aquest morro d'una torre. La primera correspon a un document de l'Arxiu de Dénia en el qual es fa referència al pagament d'un home per ser destinat a la torre de la Granadella o de l'Escobet, nom ara perdut. El segon document és una referència del cronista Vicià citada per G. Cruaños a les seues "Efemérides": *año 1492. Siendo Marqués de Dénia y Señor de Xàbea D. Diego de Sandoval se construyó el castillo de la Granadella* (Vicià).

Fins al darrer quart del segle XVIII no tornarem a trobar cap altra referència sobre aquesta torre. L'any 1777, a les *Relaciones Geográficas, Topográficas e Históricas del Reino de Valencia* podem llegir: *El castillo de la Grandella es moderno, fundado unos 40 años atrás, y por eso no se hallará en otros mapas*.

Dos anys després, el castell apareix esmentat en la darrera acció piràtica que hem documentat en les costes de Xàbia. Es tracta de l'atac d'un xabec algerià a dos vaixells catalans el 17 de setembre de 1779. En aquesta acció, els dos navilis tingueren d'entrar a la cala de la Granadella per tal de refugiar-s'hi. Durant aquest incident, segons ens conta Chabàs (1886-87) ... *los cañones de aquel castillo estaban desmontados y no pudieron ayudar en el combate*.

Del 1788 és un interessant document recollit i publicat per Campón i Pastor (1988): "Relación circunstanciada de la consistencia de la Costa Marítima de los Reinos de Valencia y Murcia [...] hecho por los ingenieros destinados a este exercito en conformidad de la orden de S. M. de 26 octubre del año próximo pasado". En aquest document hi trobem una detallada descripció sobre la dotació i les característiques de la torre de la Granadella que:

... fue construida el año de 1739, está situada sobre el Morro de la Chapa, a la entrada de la cala de la Granadella, es de figura de herradura y de solida construcción, se sube a ella por una escalera de cuerda, y en el primer piso (que es bastante espacioso) hay cinco troneras, con sus ventanillas para fusil o mosquete con dirección al mar y otras cinco hacia la tierra. Por un caracol ancho y cómodo se baja a otra bóveda igual a la principal, y en ella está el repuesto de pólvora; por el mismo caracol se sube a la batería en la que hay un tinglado bueno y dos alacenas para resguardo de efectos y pertrechos.

No sabem exactament quan es va produir la destrucció del castell de la Granadella. Hem de suposar, que tal com va succeir en altres fortificacions artillades de la zona –com el castell de la Fontana o el castell de Moraira– va ser destruït amb mines durant la guerra contra Napoleó, potser l'any 1812, durant el desembarcament d'unes llanxes amb tropes angleses que s'apoderaren dels castells de la Fontana i de la Mesquida. Siga com siga, més de tres dècades després, P. Madoz (1847), al seu Diccionari, ens diu: *La Grandella o Granadilla, es un fuertecito artillado con dos cañones y a su frente una playuela para fondear embarcaciones pequeñas con los vientos de tierra.*

El que és ben segur, és que la destrucció del castellet no va ser conseqüència de processos naturals posteriors al seu abandonament.

BIBLIOGRAFIA

CAMPÓN GONZALVO, J. i PASTOR FLUIXÀ, J. (1988): "Actualització i modernització de la defensa de costa de la Marina a l'any 1788", *Xàbiga*, 4, pp. 191-206.

CASTAÑEDA Y ALCOVER, V. (1998): *Relaciones Topográficas y Históricas del Reino de Valencia*, Generalitat Valenciana, Valencia, Ed. Facsímil (Tip. de la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, Madrid, 1919).

CHABÀS, R. (1886-1887): "Los moros delante de Jábea en 1779", *El Archivo. Revista Literaria Semanal*, tom I, Dénia.

CRUAÑES SIGNES, G. (1986): "Efemérides históricas de la Villa de Jábea", *Xàbiga*, 1.

MADOZ, P. (1847): *Diccionario Geográfico-Estadístico-Histórico de España y sus posesiones de Ultramar*, Establecimiento Literario-Tipográfico de P. Madoz y L. Sagasti, Madrid.

Restitució del castell de la Granadella segons F. Villalba i J. Bolufer

Perspectiva des del nord-oest

Parament caigut del mur oest

Bales recuperades